

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай
хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай
хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн
төслийн талаар

Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийг 2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдөр баталж, 2025 оны 06 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр заасан бөгөөд уг хуулийг хэрэгжүүлэх хүрээнд Улсын Их Хурлын 2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдрийн “Хот байгуулах тухай” 72 дугаар тогтоолоор улсын зэрэглэлтэй 6, орон нутгийн зэрэглэлтэй 43, дагуул 4 хотыг байгуулах шийдвэр гарсан.

Дээрх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагыг харгалзан Улсын Их Хурлаас 2026 оны 06 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэл хугацаагаар хойшлуулсан байна.

Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хууль нь Монгол Улсын хот, суурин газрын хөгжлийг зөвхөн засаг захиргааны зохион байгуулалтын хүрээнд бус, улсын болон бүс нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан эдийн засаг, дэд бүтэц, хөрөнгө оруулалт, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний төв болгон хөгжүүлэх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж байгаагаараа онцгой ач холбогдолтой.

Өөрөөр хэлбэл, энэ хууль нь бүс нутгийн хөгжлийг зөвхөн аймаг, сумын төвийн түвшинд хязгаарлахгүйгээр тухайн бүс нутгийн таталцлын төв, хүн амын төвлөрөл, үйлдвэрлэл, худалдаа, үйлчилгээ, тээвэр логистик, инженерийн дэд бүтцийн зангилаа болгон хөгжүүлэх боломжийг нээх юм. Ингэснээр төрийн үйлчилгээ иргэдэд ойртож, хөрөнгө оруулалт тодорхой төвүүдэд чиглэж, бүс нутгийн эдийн засгийн идэвхжил нэмэгдэх, Улаанбаатар хотын хэт төвлөрлийг сааруулах, орон нутагт амьдрах, ажиллах, хөрөнгө оруулах нөхцөлийг сайжруулах төрийн бодлогын чухал суурь бүрдэх юм.

Засгийн газраас боловсруулсан энэхүү хуулийн төслийн зорилго нь хот байгуулах бодлогыг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн, бодит тооцоо, судалгаанд суурилсан, эрх зүйн болон зохион байгуулалтын хувьд хэрэгжих боломжтой үе шаттай арга хэлбэрээр хэрэгжүүлэхэд оршино.

Хот байгуулах асуудал нь зөвхөн нэршил, статусын асуудал бус, тухайн хотын эдэлбэр газар, хил зааг, удирдлагын бүтэц, чиг үүрэг, төсөв, өмч хөрөнгө, хүний нөөц, иргэдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээний зохион байгуулалттай шууд холбоотой цогц асуудал юм.

Энэ хүрээнд Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх бэлтгэл ажлыг хангах явцад дараах хүндрэл бэрхшээлүүд үүсэж байна:

Хот байгуулахад хүн амын тоо, эдийн засаг, нийгмийн ач холбогдол, дэд бүтэц, зам харилцаа, инженерийн байгууламж, тухайн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжид үзүүлэх нөлөөлөл зэрэг олон шалгуурыг хамтад нь тооцох шаардлагатай. Гэвч өмнө батлагдсан шийдвэрүүдийг хэрэгжүүлэх явцад зарим хотын хүн амын тоо, эдэлбэр газар, хил зааг, өмч, төсөв, байгууллагын бүтэц бүрэн тодорхой болоогүй байна. Ийм нөхцөлд улсын зэрэглэлтэй, орон нутгийн

зэрэглэлтэй болон дагуул хотуудыг нэгэн зэрэг байгуулах нь чиг үүргийн давхардал, төсвийн нэмэлт ачаалал, зохион байгуулалтын хүндрэл үүсгэх эрсдэлтэй тул хот байгуулах бодлогыг бодит нөхцөл, бэлтгэл ажлын түвшинтэй уялдуулан үе шаттай хэрэгжүүлэх нь зүйтэй юм.

Иймд дээр дурдсан практик хүндрэл, бэрхшээл, нөхцөл шаардлагыг харгалзан Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ, шаардлага үүсэж байна.

Улсын Их Хурлын 2024 оны 72 дугаар тогтоолоор байгуулсан хотуудаас 2025 оны жилийн эцсийн хүн амын тоогоор шалгуур хангаагүй дараах хотууд байна:

1. Улсын зэрэглэлтэй хотуудаас 100,000 доошгүй байнгын оршин суугчтай байх шалгуур хангасан зөвхөн Эрдэнэт (103,1 мянга) хот байна. Харин Зуун мод (17,5 мян), Багануур (32,4 мян), Налайх (38.6 мян), Дархан (88,7 мян), Шинэ Хархорин буюу нийт 6-хотоос 5 буюу 83,3% нь энэ шалгуурыг хангаагүй байна.

2. Орон нутгийн зэрэглэлтэй хотуудаас (*одоогоор оршин суугчид нь тодорхойгүй Агро Сити хотыг оруулахгүй тооцвол*) 30,000 доошгүй байнгын оршин суугчтай байх шаардлага хангаагүй: Цэцэрлэг хот (20.3 мян), Булган хот (15.3 мян), Алтай хот (18.6), Чойр хот (18.02), Замын-Үүд хот (18.3), Мандалговь хот (13.6), Улиастай хот (15.9), Тосонцэнгэл хот (9.4), Хархорин хот (11.9), Ханбогд хот (9.5), Цогтцэций хот (10.5), Баруун-Урт хот (21.5), Хөтөл хот (9.1), Мандал хот (26.4), Байтаг богд хот (10.1), Хатгал хот (3.6), Чингис хот (28.4), Бор-Өндөр хот (8.9), Бэрх хот (2.2), Багахангай дагуул хот (4.1), Шарын гол дагуул хот (7.2) буюу нийт 44 хотоос 20 нь буюу 54.5% нь шаардлага хангахгүй байна.

Хотуудыг шинээр байгуулсантай холбогдуулан улсын болон орон нутгийн зэрэглэлтэй хот, дагуул хотын эдэлбэр газрын хэмжээ, заагийг тогтоох, харьяалах засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн өмч, хөрөнгө, төсөв, байгууллагын бүтэц, орон тоог чиг үүрэг нь шилжиж байгаа хотод хууль тогтоомжийн дагуу шилжүүлэх асуудлаар тухайн орон нутгийн байгууллагуудтай зайлшгүй зөвшилцөх шаардлага үүсээд байгаа боловч асуудлын шийдэл бүрэн тодорхой болоогүй, холбогдох ажлыг зохион байгуулахад хугацаа шаардагдах нөхцөл байдал хэвээр байна.

Түүнчлэн Улсын Их Хурлын 2024 оны “Хот байгуулах тухай” 72 дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудлыг дээр дурдсан бөгөөд асуудлыг хууль, эрх зүйн хувьд бүрэн шийдэх хугацаа хэрэгтэй байна гэж үзлээ.

Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2026 оны 04 дүгээр сарын 28-ны өдрийн 93 дугаар захирамжаар Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-д, “Хот байгуулах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдрийн 72 дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлэх талаар холбогдуулах хуулийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулсан.

Ажлын хэсгээс улсын зэрэглэлтэй, орон нутгийн зэрэглэлтэй болон дагуул хотуудыг нэгэн зэрэг байгуулах нь чиг үүргийн давхардал, төсвийн нэмэлт ачаалал, зохион байгуулалтын хүндрэл үүсгэх эрсдэлтэй тул хот байгуулах бодлогыг бодит нөхцөл, бэлтгэл ажлын түвшинтэй уялдуулан үе шаттай хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэж үзэн Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хуулийг

дагаж мөрдөх журмын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулсан.

Дээр дурдсан хүндрэл, бэрхшээл, нөхцөл байдлыг харгалзан хуулийн төсөлд хот байгуулах бодлогыг эрх зүй, зохион байгуулалт, төсөв, санхүүгийн хувьд бодитой хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн дараах гол зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгалаа:

1.Багануур, Налайх гэсэн улсын зэрэглэлтэй 2 хотын зохион байгуулалт, эдэлбэр газар, хил зааг, чиг үүргийн шилжилт, төсөв, санхүү, хүний нөөцийн бэлтгэлийг ханган хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Харин орон нутгийн зэрэглэлтэй болон дагуул хотуудын асуудлыг дээрх хотуудын хэрэгжилтийн явц, үр дүн, туршлага, гарсан хүндрэл, тэдгээрийг шийдвэрлэсэн арга замд үндэслэн дараагийн шатанд үе шаттайгаар шийдвэрлэхээр тооцож байна. Энэ зорилгоор “Хот байгуулах тухай” Улсын Их Хурлын 2024 оны 72 дугаар тогтоолын улсын болон орон нутгийн зэрэглэлтэй болон дагуул хот байгуулахтай холбоотой холбогдох зохицуулалтыг хүчингүй болсонд тооцохоор Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг боловсруулсан.

2.Чиг үүргийн давхардал, хариуцлагын зааг ялгааг тодорхой болгох зорилгоор шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгасан. Тодруулбал, улсын зэрэглэлтэй хотын Зөвлөл, Захирагч хуулийн дагуу сонгогдох хүртэл хугацаанд тухайн дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал болон Засаг дарга нь хотын Зөвлөл, Захирагчийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр хуулийн төсөлд тусгасан. Ингэснээр шинэ бүтэц шууд давхардан бий болохоос сэргийлж, төрийн үйлчилгээ тасалдахгүй байх, төсвийн нэмэлт ачааллыг бууруулах, хотын удирдлагын тогтолцоог үе шаттай бүрдүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

Хуулийн төслийг яаралтай хэлэлцүүлэх хэрэгцээ, шаардлагын тухайд:

Хот байгуулах бодлогыг үе шаттайгаар санхүү, төсөв, зохион байгуулалтын бэлтгэлтэй уялдуулан хэрэгжүүлэх нь бүс нутгийн эдийн засгийн төвүүдийг төлөвлөн хөгжүүлэх, орон нутагт үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, ажлын байр, хөрөнгө оруулалтын шинэ боломжийг бий болгох, Улаанбаатар хотын хэт төвлөрлийг бууруулах, дотоодын зах зээл, тээвэр логистик, дэд бүтцийн уялдааг сайжруулах ач холбогдолтой юм.

Энэ нь эдийн засгийн нөөцийг зөв, оновчтой хуваарилах, бүс нутгийн хөгжлийн тэнцвэрийг хангах, төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулалтын тогтвортой, урьдчилан тооцоолох боломжтой эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх замаар эдийн засгийн хэт төвлөрлөөс үүдэх эрсдэлийг бууруулж, үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдлыг хангах бодлогын зорилттой нийцэж байна.

Түүнчлэн, хот байгуулахтай холбоотой эрх зүй, төсөв, зохион байгуулалтын зохицуулалтын тодорхойгүй байдал хэвээр үргэлжилбэл хөрөнгө оруулалтын шийдвэр хойшлох, орон нутгийн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт удаашрах, төсвийн хөрөнгө оруулалт үр ашиггүй зарцуулагдах, төрийн үйлчилгээний тогтвортой байдал алдагдах эрсдэл үүсгэхээр байна.

Иймд эрх зүйн зохицуулалтыг шуурхай бүрдүүлж, бүчилсэн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт, төсөв болон хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтийн уялдааг

хангах зорилгоор уг хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 19¹ дүгээр зүйл, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 33 дугаар зүйлд заасны дагуу яаралтай хэлэлцүүлэхээр өргөх мэдүүлэх зайлшгүй шаардлагатай байна.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан “Хот байгуулах тухай” Улсын Их Хурлын 2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдрийн 72 дугаар “Тогтоолд өөрчлөлт оруулах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг боловсруулна.

---oOo---